e*forum

Píše Luboš Merhaut

(E*forum, 21. 12. 2016)

Příručka **Jak se píšou dějiny** s podtitulem **Teorie a praxe** vyšla v Centru pro studium demokracie a kultury (Brno 2016) v překladu Tomáše Suchomela. Editoři Stefan Berger (působící na manchesterské universitě, nyní na bochumské), Heiko Feldner (Cardiff University) a Kevin Passmore (tamtéž) soustředili práce mezinárodního týmu historiků, zabývajících se jinak dějinami britskými, německými, francouzskými, americkými či italskými, staršími, novověkými i současnými, komparativními evropskými dějinami, kulturními studiemi, historií oboru, zaměřených na otázky genderu, jednání, ctižádostí, kreativních praktik atp. Původní vydání Writing History: Theory and Practice (Londýn 2003, podruhé 2010) se stalo pilotním svazkem ediční řady Writing History v nakladatelství Bloomsbury Academic: Prakticky orientovaných přehledů **psaní historie** v jednotlivých oborech a specifikacích, analýz odborných textů a přístupů, jejichž „cílem je poskytnout universitním studentům historie základní seznámení s teoretickými koncepty (vědomými i nevědomými), které utvářely obor historie, zvláště na Západě“ (s. 5). Dále vyšly tituly Writing Medieval History (ed. N. F. Partner, 2005), G. Walker: Writing Early Modern History (2005), R. Gildea a A. Simonin: Writing Contemporary History (2008), Writing Gender History (ed. L. L. Downs, 2010) a Writing Postcolonial History (ed. R. Majumdar, 2011), Writing the Holocaust (ed. J.-M. Dreyfus a D. Langton, 2011), Writing the History of Memory (ed. S. Berger a B. Niven, 2014), P. Knepper: Writing the History of Crime (2015), Writing Material Culture History (ed. A. Gerritsen a G. Riello, 2015).

Kniha chce podat přehled teoretických přístupů podkládajících ve vzájemných kontradikcích studium dějin a nastínit výklad jejich praktického užití a působení – při psaní dějin. Vychází z předpokladu, že „i tehdy, nezabývají-li se historici výslovně teorií, bude jejich psaní rafinovaně utvářeno teoretickými předpoklady, které přijímají. […] Někteří dnešní historici termíny přebírané z literární kritiky, například ‚diskurs‘, zavrhují jako pouhý žargon – stejně jako když jejich předchůdci na počátku dvacátého století ohrnovali nos nad tehdy módními psychologickými koncepty, jako byly ‚nevědomé motivace‘. Avšak i ‚diskurs‘ se zanedlouho přesune do oblasti prostého zdravého rozumu, takže přestane být považován za teoretický výraz. Když na to přijde, žádný z konceptů, jež historici používají, není tak docela nevinný: každý má vlastní dějiny.“ I když pořadatelé v předmluvě k 2. vydání (s. 5–8) podotýkají, že nejde ani o abstraktní otázky týkající se filozofie dějin, ani o soustavné dějiny dějepisectví, vytvářejí ve třech oddílech knihy pozoruhodně rozvrstvený interpretační rámec.

První část popisuje intelektuální a institucionální předpoklady a proces utváření svébytného oboru historiografie, (stále živé) kořeny „profesionální historie“: ideu

vědeckosti dějepisectví kolem roku 1800 (Heiko Feldner), rankeovské podněty pro britskou historiografii v letech 1840–1950 (John Warren z birminghamské university) a profesionalizaci a institucionalizaci historiografie (Peter Lambert z Aberystwyth University). Druhý oddíl je věnován „přístupům k dějinám, které o sobě prohlašují, že jsou platné pro všechna období dějin a pro všechny historické obory“, a které mají v tomto smyslu „totalizující“ charakter, teleologické a determinující rysy, chtějí obor metodologicky ovládnout: marxistické historiografii (Geoff Eley z michiganské university), historii pod vlivem konceptů sociálních věd (John Harvey ze St. Cloud State University), škole Annales (Matthias Middell z university v Lipsku), poststrukturalismu (Kevin Passmore), psychohistorii, resp. psychoanalýze (Garthine Walkerová z Cardiff University), antropologickým přístupům (David Gentilcore z university v Leicesteru) a komparativní historii (Stefan Berger). Třetí oddíl se zabývá aplikací různorodých teorií nebo jejich prvků na historii jako obor, v soustředění na předměty historického studia. Zároveň „odráží míru, nakolik bylo dějepisectví v nedávné době utvářeno poststrukturalistickým angažmá historiků“ – ve směřování „pozornosti od fundamentálních příčin k historiím významu a totožnosti. Současní historici se tudíž bez ohledu na svůj konkrétní obor stále častěji zabývají kulturami“ (s. 8). Poslední část tak zahrnuje: politické dějiny (Jon Lawrence z University of Cambridge), sociální dějiny (Thomas Welskopp z university v Bielefeldu), hospodářské dějiny (Pat Hudsonová z Cardiff University), intelektuální dějiny, dějiny idejí (Beverly Southgate z University of Hertfordshire), dějiny žen a genderu (Laura Lee Dowsonová z pařížské École des Hautes Études en Sciences Sociales), dějiny ras a etnik (Miles Rosenberg z chicagské university) i speciální průhled s názvem Hlasy zespodu: Lidové dějiny v cardiffských Docklands (Glenn Jordan z University of Glamorgan).

Pořadatelé zjevují obtíž při zařazování kapitol do druhé a třetí části, které „se může zdát do jisté míry svévolné“. Problematickým se jeví zvláště přiřazení poststrukturalismu mezi totalizující koncepce. Z literárněhistorického hlediska je zřejmé, že nárokem na vědeckost a definitivnost nástrojů poznání je této charakteristice blíže strukturalismus, vůči němuž se „jedno z odvětví postmodernismu“ polemicky vymezovalo. Poněkud obsesivně je v knize zjevována nebezpečná nejistota, již přinesly především postmoderní proudy a kterou zde spolehlivě (a vlastně lichotivě) symbolizuje „literární kritika“ (přesněji přeloženo: literární historie). Poststrukturalismus se pak může jevit „některým badatelům jako ďábelská léčka literárních kritiků, jejímž cílem je zničit celý obor historie a s ním i objektivitu společenského řádu jako takového“ (s. 6). „Jsou i takoví, kdo poststrukturalismus zavrhují jako projev rozkladu historie působením literární kritiky, ostatně mezi těmito dvěma obory dlouhodobě vládne vzájemná nedůvěra. Když se historie na konci devatenáctého století s literaturou rozešla, pohrdali aristokratičtí vyznavači literární historie ‚řemeslnými historiky‘ přehrabujícími se zaprášenými dokumenty ve veřejných archivech úplně stejně jako profesionální historici ‚nevědeckými‘ metodami urozených badatelů. Dokonce i dnes znevažují někteří literární kritici historii jako ‚nádeničinu‘ založenou na snadno zvládnutelných technikách“ (s. 154).

Obavu ze zpochybnění schopnosti objektivního poznání minulosti však střídá nalézání

nových cest, nových jistot, oddechu. „Několik kapitol tak naznačuje, že je potřeba umírnit poststrukturalistické zaměření na kulturu a vytvořit metodu, která bude brát větší ohled na sociální strukturu a nerovnost a dokáže vysvětlit fenomén změny“ (s. 8). „Historie poststrukturalismus přežila. Mnozí historici dále píší, jako by poststrukturalismu ani nebylo – a vlastně vůbec žádných teorií. Přesto se však s nenápadným vlivem poststrukturalismu setkáváme v celé historické profesi a předmět pozornosti historiků se posunul směrem ke kultuře. Historici si začali dávat o něco větší pozor na esencialistická zjednodušení a mají poněkud menší sklon prohlašovat, že jsou schopni rekonstruovat minulost. Mnozí poststrukturalisté zatím z velké části ustoupili z pozic radikálního skepticismu […]“. „V podstatě je dnes na obou stranách méně pravděpodobné, že jejich přívrženci budou přemýšlet ve vyhrocených termínech objektivity versus relativismu či struktury versus aktérství. Historie se mezitím vrátila k rutině. Nové bádání nám odhaluje více o tom, co jsme věděli už dříve. Tím, jak poststrukturalismus dokázal vyprovokovat nové otázky, nedosáhl o nic méně (a snad ani více) než svým metodologickým novátorstvím“ (s. 179–180).

Oproti knize francouzského historika a archeologa Paula Veyna s týmž českým názvem Jak se píšou dějiny (2010, viz echo z 6. 4. 2011), v níž nejde o historii jako vědu a vysvětlení, nýbrž o způsoby a možnosti jejího psaní a vyprávění, je Writing History zacíleno (bez otazníků) spíše na praxi, jako návod co je třeba vědět a jak psát. Pro literární historiky by mohlo být užitečné v rámci širšího studia jako mezioborová informace o situaci a o některých soudobých způsobech uvažování. Někteří „profesní“ dějepisci mohou mít obavy z pochyb a znejasňování plynoucích z teoretických úvah nebo z nejistot literárních (jejichž specifičnosti jsou bližší Veynovy otázky). Příručka Jak se píšou dějiny je nicméně určena britsko-evropským studentům historických oborů. Má jim pomoci překonat obtíže s abstrakcí dějinně-filozofických diskusí a nechuť vůči metodologickým úvahám. Pořadatelé je vyzývají, aby se během čtení „seznámili alespoň s některými díly“ pojednaných historiků, a zdůrazňují, že vybrali z hlediska oboru „metody, teorie a předměty bádání, s nimiž se studenti s nejvyšší pravděpodobností setkají v knihách, které jsou probírány na ‚normálních‘ seminářích historie“ (s. 6). Je však otázka, jakou funkci a jaké určení má český překlad? Má-li být určena i české teorii a praxi, zejména pak potřebám „normálních“ seminářů na českých vysokých školách, zůstává poněkud odtažitou. V záplavě odkazů na anglo-americkou odbornou produkci a na překlady do angličtiny se bohužel tým, který vydání připravil (vedle překladatele odpovědný redaktor Jan Vybíral a odborní spolupracovníci Tomáš Borovský a Jiří Hanuš), rozhodl zásadně neregistrovat množství překladů do češtiny, resp. rezignoval na možnost doprovodit knihu třeba pomocným korigujícím či komparativním doslovem, aktualizujícím její potenci a účel.

www.ipsl.cz